

Rolul activ al judecătorului*

The Active Role of the Judge

Conf. univ. dr. **Sebastian Spinei***
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Facultatea de Drept

Sub denumirea marginală *Rolul judecătorului în aflarea adevărului*, art. 22 NCPC cuprinde mai multe atribute ale judecătorului, între care una din cele mai semnificative este **rolul activ**.

Două soluții principale au fost concepute în diversele sisteme jurisdicționale în ceea ce privește poziția judecătorului în cadrul procesului.

În sistemul așa-numit *adversarial*, judecătorul are un **rol pasiv**, de simplu arbitru, care nu intervine în derularea procesului. Procesul este condus de părți, care administrează probele pe care le consideră necesare și desfășoară diverse alte activități procesuale în ritmul dorit de ele. Precizăm că, într-un asemenea sistem, se spune că instanța poate ajunge doar la ceea ce se numește un **adevăr judiciar** – adică la adevărul stabilit potrivit probelor administrate de părți, fără intervenția judecătorului.

În sistemul denumit *inchizitorial*, judecătorul are, dimpotrivă, un **rol activ**, el fiind acela care imprimă direcția și ritmul procesului. Într-un asemenea sistem, judecătorul are multiple puteri în ceea ce privește disciplinarea cursului procesului și administrarea probelor. Întrucât el beneficiază de aceste prerogative, el are în principiu și datoria de a își exercita rolul activ. Având aceste puteri și datoria de a le valorifica, se spune că judecătorul poate ajunge la ceea ce a fost denumit **adevărul material**.

Acest sistem este cel adoptat și aparent menținut și în procedura noastră civilă. Într-adevăr, potrivit alin. (2) al art. 22 NCPC, judecătorul are *îndatorirea să stăruie*, prin toate mijloacele legale, *pentru a preveni orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii*, în scopul pronunțării unei hotărâri temeinice și legale. *În acest scop*, cu privire la situația de fapt și motivarea în drept pe care părțile le invocă, *judecătorul este în drept să le ceară să prezinte explicații*, oral sau în scris, să pună în dezbateră acestora orice împrejurări de fapt sau de drept, chiar dacă nu sunt menționate în cerere sau în întâmpinare, *să dispună administrarea probelor pe care le consideră necesare, precum și alte măsuri prevăzute de lege, chiar dacă părțile se împotrivesc*¹.

Codul francez de procedură civilă din 1806, care se află la originea sistemului nostru procedural, consacră sistemul judecătorului pasiv. Acest sistem a fost preluat inițial și în dreptul nostru.

Principiul rolului activ a fost introdus ulterior, după model austriac². El a fost consolidat în timpul regimului socialist și menținut în cuprinsul Noului cod.

* Materialul este o preluare și adaptare a unor secțiuni din lucrări publicate anterior – S. Spinei, *Reglementarea căilor de atac în dreptul procesual civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, și *Drept procesual civil. Teoria generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2017.

* sebastian.spinei@ulbsibiu.ro.

¹ A se vedea însă art. 254 al. (6) NCPC: *Cu toate acestea, părțile nu pot invoca în căile de atac omisiunea instanței de a ordona din oficiu probe pe care ele nu le-au propus și administrat în condițiile legii*.

² Respectiv de reformele procedurii civile austriece din 1898 inițiate de Franz Klein (ilustru procedurist, al cărui nume a devenit asociat cu Codul austriac de procedură civilă). A se vedea, în legătură cu personalitatea și reformele lui Franz Klein, C.H. van Rhee, *The development of civil procedural law in twentieth-century Europe: from party autonomy to judicial case management and efficiency*, în C.H. van Rhee (Editor), *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*, Intersentia Antwerpen–Oxford, 2007.

Receptarea modelului austriac în România a fost facilitată de faptul că, în regiunile istorice reunite cu Vechiul Regat în 1918, *Zivilprozessordnung* fie se aplica nemijlocit (în Bucovina), fie influențase în mod semnificativ reglementările procedurale în vigoare (în Ardeal se aplica legea maghiară din 1911). După alte surse, introducerea principiului rolului activ la noi a fost inspirată de Codul de procedură civilă polonez (a se vedea A. Machnikowska, A. Stawarska-Rippel, *The Principles of Civil Procedure in Poland in the Twentieth Century. Doctrine, Drafts and Law in a Comparative Perspective*, în *Comparative Law Review*, Nicolaus Copernicus University, Toruń, Vol 21 (2016), pp. 81-153.

Codul austriac de procedură, care inspirase legile de accelerare a judecăților din anii '20- '30 ai secolului trecut, se întemeia pe o serie de principii, noi la acea vreme: ideea de *Sozialfunktion* (potrivit căreia soluționarea corectă a litigiilor este o funcțiune socială³) ori *soziale Rechtspflege* (justiția este un serviciu social în care statul trebuie să se implice în mod activ⁴) ori cea potrivit căreia justiția este o *Wohlfahrtseinrichtung* – o instituție a unui stat care se preocupă de bunăstarea cetățenilor, un element al bunăstării generale⁵.

Principiile amintite se află în relație cu teza potrivit căreia justiția trebuie adaptată noului fenomen al „contenciosului de masă”⁶.

³ A se vedea C.H. van Rhee, *op. cit.*, p. 3; C.H. van Rhee, R.Verkerk, *Civil procedure*, în J.M. Smits, Elgar Encyclopedia of Comparative Law, Cheltenham, 2006, pp. 123-124; Peter E. Herzog, Delmar Karlen, *Attacks on Judicial decisions*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) - Tübingen; M. Nijhoff – The Hague, Boston, London, 1982, p. 5.

⁴ R.C. van Caenegem, *History of European civil procedure*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) - Tübingen, Mouton - The Hague, Paris, Oceana Publications Inc. - New York, 1973, p. 97; Mauro Cappelletti, Bryant G. Garth, *Introduction – policies, trends and ideas in civil procedure*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) - Tübingen; M. Nijhoff - Dordrecht, Boston, Lancaster, 1987, p. 13.

⁵ Mirjan R. Damaška, *The faces of justice and state authority – a comparative approach to the legal process*, Yale University Press, 1991, pp. 210-212.

⁶ A se vedea Paul Oberhammer, Tanja Domej, *Improving the efficiency of civil justice. Some remarks from an Austrian perspective*, în C.H. van Rhee, A.Uzelac, *Civil Justice between Efficiency and Quality: From Ius Commune to the CEPEJ*, Intersentia, Antwerp – Oxford – Portland, 2008, p. 63; Benoît Frydman, *L'évolution des critères et des modes de contrôle de la qualité des décisions de justice*, în P. Mbongo (editor), *La qualité des décisions de justice*, Editions du Conseil de l'Europe, p. 26, pe <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/quality/Poitiers2007final.pdf>; M. Cappelletti, *The judicial process in comparative perspective*, Oxford University Press, 1991, p. 25.